

ИННОВАЦИОН-ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛИЯТНИ СОЛИҚЛАР ВОСИТАСИДА РАЎБАТЛАНТИРИШНИНГ ХАЛҚАРО АМАЛИЁТИ

Гиясов Сарвар Аъзамович,
иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD),
Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон миллий университети
Кредит-модуль ва масофавий таълим бўлими бошлиғи;
e-mail: sarvar.giyosov@bk.ru

Аннотация. Мазкур мақолада корхоналарнинг инновацион-инвестицион фаолиятини солиқлар воситасида тартибга солиш, хусусан, рағбатлантиришнинг халқаро амалиёти ёритилган. Шунингдек, солиқ имтиёзлари ва преференцияларнинг янги шакллари, уларнинг ижобий ва афзаллик жиҳатлари тадқиқ этилган. Жумладан, солиқ кредити, инвестицион солиқ кредити, тадқиқот солиқ кредити каби преференцияларнинг ўзига хос хусусиятлари ва рағбатлантириш объектлари тадқиқ этилган. Шу билан бирга, мақолада мавзуга оид адабиётлар шарҳи ва инновацион фаолиятни солиқлар воситасида рағбатлантириш дастаклари таснифининг қиёсий таҳлили келтирилган. Бундан ташқари, корхоналарнинг инновацион ва инвестицион фаолиятини солиқлар воситасида рағбатлантиришнинг хориж тажрибасини Ўзбекистонда қўллаш имкониятлари таҳлил қилинган. Хусусан, корхоналарнинг инновацион ва инвестицион фаолиятини солиқ имтиёзлари орқали рағбатлантиришида солиқ имтиёзларининг номуайян муддатга тўлиқ озод қилиш шаклида ва ҳеч қандай шартларсиз тақдим этиш амалиёти ўрнига пасайтирилган ёки табақалаштирилган солиқ ставкаларини қўллаш, солиқларни кейинчалик бўлиб-бўлиб тўлаш, инновацион маҳсулот тижоратлаштирилиши натижасида олинган фойдани камайтириш ҳамда илмий тадқиқот ва инновацион фаолият учун қилинган харажатларни солиқ солиш базасидан чегирини каби енгилликларни татбиқ этиш амалиёти илгари сурилган. Тадқиқотлар натижасида тегишли илмий хулосалар шакллантирилиб, илмий таклиф ва амалий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: солиқлар, инвестиция, кредит, солиқ имтиёзлари, инвестицион солиқ кредити, солиқ кредити, солиқ чегирмаси, инвестицион чегирма, амортизация ажратмалари.

МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА НАЛОГОВОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Гиясов Сарвар Аъзамович,
доктор философии по экономическим наукам,
начальник отдела кредитно-модульного и дистанционного обучения
Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека

Аннотация. В данной статье приведена международная практика налогового регулирования, в частности стимулирования инновационно-инвестиционной деятельности предприятий. Исследованы новые формы, а также положительные и преимущественные аспекты налоговых льгот и преференций. В частности, изучены особенности преференций, стимулирующих объекты, такие как налоговый кредит, инвестиционный налоговый кредит, исследовательский налоговый кредит. В то же время в статье представлен обзор

литературы по данной теме и проведен сравнительный анализ классификации схем стимулирования инновационной деятельности через налогообложение. Кроме этого, проведен анализ возможностей применения зарубежного опыта налогового стимулирования в Узбекистане. Выдвигается на первый план практика применения пониженных или дифференцированных налоговых ставок, уплаты налогов в последующем периоде, уменьшения прибыли, полученной в результате коммерциализации инновационной продукции, стимулирования инновационной и инвестиционной деятельности предприятий посредством налоговых льгот, вместо практики предоставления налоговых льгот в виде полного освобождения на неопределенный срок и без каких-либо условий. В результате исследований сформулированы соответствующие научные выводы и разработаны научные предложения и практические рекомендации.

Ключевые слова: налоги, инвестиция, кредит, налоговые льготы, инвестиционный налоговый кредит, налоговый кредит, налоговый вычет, инвестиционный вычет, амортизационные отчисления.

INTERNATIONAL PRACTICE OF TAX INCENTIVES FOR INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVISMS

Giyasov Sarvar Azamovich,

Doctor of Philosophy in Economics,

Head of Department Credit-module and distance education

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

Abstract. This article describes international practice of tax regulation, viz: promotion of innovative and investment activisms of companies. New forms, positive and preferential aspects of tax benefits and preferences have been studied in the research framework. In particular, such features and stimulating objects of preference as tax credits, investment tax credits, research tax credits, have been closely explored. At the same time, the article presents a review of literature on the topic and a comparative analysis of the classification of schemes designed for stimulating innovation via taxation. Moreover, the feasibility of applying international experience of tax incentives in the context of Uzbekistan has been reviewed. In particular, the practices of applying reduced or differentiated tax rates, paying taxes in the future, reducing profits proceeded from commercialization of innovative produce is being put forward in view to encourage the innovative and investment activisms of companies through tax incentives, in place of the practice of providing tax benefits in the form of a full exemption for an indefinite period and against no conditions. The research has provided relevant scientific conclusions and proposals as well as practical recommendations.

Keywords: taxes, investment, credit, tax benefits, investment tax credit, tax credit, tax deduction, investment deduction, depreciation deductions.

Кириш

Инновацион ва инвестицион фаолиятни солиқлар воситасида рағбатлантириш муаммолари ва мазкур фаолиятларни ривожлантиришни тадқиқ этишда илғор хориж тажрибаси ҳамда амалиётини ўрганиш муҳим аҳамият касб этади. Солиқ имтиёзлари иқтисодиётни тартибга солишнинг жаҳонда энг кенг тарқалган билвосита усулларида бири ҳисобланади. Улар нафақат алоҳида

иқтисодий вазифаларни ҳал қилиш, балки миллий иқтисодиёт рақобатбардошлиги ўсиши, илм-фан ва техника соҳасига хусусий капитал жалб қилинишини таъминлайди. Дарҳақиқат, иқтисодиёти ривожланган мамлакатларда инвестицияларни фаол жалб этиш ҳамда инновацион фаолиятни ривожлантиришни солиқлар орқали рағбатлантиришда солиқ имтиёзлари ва преференциялардан самарали фойдаланиб келинмоқда.

Ўзбекистонда ҳам сўнгги йилларда бу борада қатор ислохотлар амалга оширилиб, индивидуал солиқ имтиёзлари тақдим этилишига барҳам бериш ҳамда самарасиз солиқ имтиёзларини аниқлаш ва бекор қилишга доир муайян ижобий натижаларга эришилмоқда. Аммо инновацион-инвестицион фаолият учун мўлжалланган солиқ имтиёзлари ва преференцияларни ягона тизимлаштирган ҳолда янги таҳрирдаги Солиқ кодексига киритиш, шунингдек, солиқ имтиёзлари самарадорлигини янада ошириш, соғлом рақобат муҳитига салбий таъсирининг олдини олиш ҳамда солиқлар воситасида рағбатлантиришнинг энг самарали ва мақбул шакллари татбиқ этишни таъминлашда илғор халқаро амалиётни тадқиқ этиш алоҳида аҳамиятга эга.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Инновацион ва инвестицион фаолиятни давлат томонидан солиқлар воситасида тартибга солиш масалалари қатор иқтисодчи олимлар ва мутахассислар томонидан тадқиқ этилган. Жумладан, Дж. Стиглиц фикрига кўра, бозор механизмнинг қодирсизлиги иқтисодиёт ривожига давлат аралашуви заруратининг асосий сабаби ҳисобланади. Шундан келиб чиққан ҳолда, иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш заруратига қатор далилларни келтириб ўтади [1]:

1. Бозор субъектлари учун ахборотларнинг мавжуд эмаслиги ёки етарли эмаслиги ва бунинг оқибатида бозор тўлиқ мувозанатга эриша олмаслиги;

2. Бозор измида бўлмаган омилларга мувофиқ жамият неъматлари қайта тақсимланиши зарурати;

3. Етарли ҳажмда қўплаб бозор турларининг (масалан, фьючерс ва суғурта) мавжуд эмаслиги;

4. Тақомиллашган реал рақобатнинг мавжуд эмаслиги;

5. Фундаментал илм-фан, мудофаа хизматлари ва шу каби бошқа жамият неъматлари яратилиши ҳамда истеъмол қилиниши билан боғлиқ аҳамиятли соҳаларнинг мавжудлиги.

Е. Баклыкованинг фикрига кўра, инновацион ва инвестицион фаолиятни тартибга

солиш, хусусан, рағбатлантириш инструментларидан бири солиқ тўловчиларнинг мажбуриятларини камайтириш ёки кечиктириш мақсади бўлган солиқ имтиёзлари ҳисобланади [2]. Марголин, Фоломьев ва Яковец каби инвестицион фаолиятни давлат томонидан тартибга солиш муаммолари билан шуғулланувчи замонавий муаллифлар ўзларининг ишларида солиқлар воситасида тартибга солишни инвестицион фаолиятни фаоллаштиришдаги механизмлардан бири сифатида кўриб чиқади [3].

А. Макрушина солиқ имтиёзларини йириклаштирилган уч гуруҳга бўлиб таснифлайди: солиқдан озод қилишлар, солиқ чегирмалари ва солиқ кредитлари. Муаллифнинг бу таснифи солиқ имтиёзларини имтиёзлар усули билан фарқлаш имконини беради. Шунингдек, ушбу таснифда солиқ имтиёзлари инновация фаолиятининг муайян босқичида рағбатлантириш объектига таъсири таъминлиги кўра таснифланади: тадқиқот, амалга ошириш, тижоратлаштириш [4].

Г. Соболева ва В. Яковлеваларнинг тадқиқотларида илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишларини амалга ошириш учун солиқ кредитлари солиқлар воситасида рағбатлантиришнинг энг асосий чораларидан бири сифатида бизнес ва инновацион фаолиятга сезиларли ижобий таъсир этиши таъкидланган [5].

Г. Костюнинанинг фикрига кўра, инвестицион чегирмалар ва солиқ кредитлари солиқ таътилларига нисбатан афзалликларга эга, чунки улар капитални у ёки бу шаклда жалб қилиш учун бирмунча таъсирчан ва самарали инструмент ҳисобланади. Уларни қўллашдан келган даромадлар янада шаффоф характерга эга ва назорат қилиш осонроқдир [6].

Л. Мокина ва бошқалар томонидан амалга оширилган тадқиқотлар натижасида инвестицион солиқ кредити илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмалари ва инновацияларни ишлаб чиқаришни қўллаб-қувватлаш учун давлатнинг механизми ва қарзни молиялаштиришнинг элементларини ўзида ифода этади, деган хулосага келинган [7].

Ҳ. Абдурахмонов фикрича, солиқ имтиёзларидан фойдаланиш самарадорлиги баҳоланиши жами қўлланилаётган солиқ имтиёзлари самарадорлигининг комплекс таҳлилини амалга оширишга имкон беради. Натижада кам самарали имтиёзлардан воз кечиш, солиққа тортишни минималлаштиришга қаратилган имкониятларни йўққа чиқариш орқали солиқ имтиёзларини янада оптималлаштиришга эришиш мумкин [8].

Н. Ашурованинг фикрига кўра, имтиёз бериш билан кифояланмасдан, унинг ишлаши учун барча шарт-шароитлар яратилиши, солиқ, пул-кредит сиёсати, давлатнинг иқтисодий бошқарув сиёсати билан мувофиқлаштирилиши лозим. Солиқ механизми солиқ имтиёзларининг ишлаши учун шароит яратиши, асосий йўналиш илмий-техника тараққиётини юксалтириш, уни ишлаб чиқаришга жорий этиш ва кенг истеъмол товар-

ларини ишлаб чиқаришни ривожлантиришга қаратилиши лозим [9].

Тадқиқот методологияси

Тадқиқот жараёнида услубий асос сифатида молиявий ва иқтисодий таҳлилнинг бир қатор усулларида фойдаланилади. Хусусан, иқтисодий, мантикий, илмий абстракциялаш, қиёсий таҳлил, монографик тадқиқот, динамикада ўрганиш, маълумотларни гуруҳлаш, индукция ва дедукция ҳамда тасвирий статистика таҳлиллардан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар

Бугунги кунга келиб, иқтисодиёти ривожланган мамлакатларда инвестицияларни фаол жалб этиш ва инновацион фаолиятни ривожлантиришда самарали натижа бераётган солиқ имтиёзлари шаклларида солиқ таътиллари, солиқ чегирмалари, солиқ кредити, тадқиқот солиқ кредити ва инвестицион солиқ кредити ҳисобланади.

1-жадвал

Инновацион фаолиятни солиқлар воситасида рағбатлантириш инструментларининг таснифланиши

	Солиқлар воситасида рағбатлантириш инструментлари	Рағбатлантириш объекти	Инновацион фаолият босқичлари
Озод қилишлар	Солиқ таътиллари	Тадқиқотлар ва ишланмаларга инвестициялар ҳажми ҳамда уларнинг ўсиш суръатлари	Тадқиқот, жорий қилиниши, тижоратлаштирилиши
	Солиқ ставкасини пасайтириш ёки ноль ставка	Инвестициялар ҳажми	Тадқиқот, жорий қилиниши, тижоратлаштирилиши
	Хорижий манбадан даромадга имтиёзлар	Трансфер технологиялар	Тадқиқот, жорий қилиниши
	Алоҳида объектларни солиққа тортишдан чиқариш	Инвестициялар ҳажми	Тадқиқот, жорий қилиниши
	Инвестицион мукофот	Инвестициялар ҳажми	Тадқиқот, жорий қилиниши
Чегирмалар	Тадқиқот ва ишланмаларга жорий харажатларни ҳисобдан чиқариш	Тадқиқотлар ва ишланмаларга инвестициялар ҳажми ҳамда уларнинг ўсиш суръатлари	Тадқиқот, жорий қилиниши
	Инвестицион чегирмалар	Инвестициялар ҳажми	Тадқиқот, жорий қилиниши
	Асосий воситалар амортизациясининг махсус режимлари	Қимматбаҳо тадқиқот ускунасига инвестициялар	Тадқиқот, жорий қилиниши
	Зарарларни келажакка ўтказиш	Инвестициялар ҳажми	Тадқиқот, жорий қилиниши
	Тезлаштирилган амортизация	Қимматбаҳо тадқиқот ускунасига инвестициялар	Тадқиқот, жорий қилиниши
	Қўшимча солиқ чегирмалари	Инвестициялар ҳажми	Тадқиқот, жорий қилиниши
Кредитлар	Тадқиқот солиқ кредити	Тадқиқотлар ва ишланмаларга инвестициялар ҳажми, хусусий бизнес ва тадқиқот муҳити ўртасидаги ҳамкорлик	Тадқиқот, жорий қилиниши
	Инвестицион солиқ кредити	Корхона технологик модернизациясига инвестициялар	Тадқиқот, жорий қилиниши
	Тадқиқот фаолиятидаги иш ҳақи учун солиқ кредити	Инвестициялар ҳажми, инсон капиталига инвестициялар	Тадқиқот, жорий қилиниши

Манба: [10].

Шунингдек, мазкур таснифда солиқ имтиёзлари инновацион фаолиятнинг аниқ бир босқичида рағбатлантириш объектига уларнинг таъсири таъйини бўйича таснифланади. Албатта, мамлакатимиз солиқ тизимида ҳам мазкур инструментларнинг айримлари амалда мавжуд, лекин рағбатлантиришнинг айрим объектлари қонунчилик билан белгиланмаган. Бундан ташқари, солиқ имтиёзлари инновацион фаолият босқичлари, яъни тадқиқот, жорий қилиниши ва тижоратлаштирилиши каби босқичларидан қатъи назар, номуайян муддатга ва тўлиқ озод қилинади.

Солиққа тортишни кечиктириш корхоналарда ихтиро ишларини амалга ошириш ва бу учун зарур ускуналарни сотиб олишга маблағлар сарфланаётганда, аммо етарли фойда олмаётганда юзага келадиган муаммоларни ҳал қилиш учун қўлланилади.

Сингапурда интеллектуал мулк ва илм-сиғимкор тармоқларни ривожлантириш учун қулай тизимни яратишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Мамлакат инвестицияларга асосланган иқтисодиётдан асосий рақобатдош устунлиги билим ҳисобланган инновацияларга таянган иқтисодиётга ўтмоқда. Биринчи навбатда, илм-сиғимкор тармоқларда солиқ имтиёзлари сақланиб қолган. Янги ва инновацион фаолият турларига нисбатан паст солиқ ставкалари қўлланиладиган катта устунликлар тақдим этилган.

Шунингдек, Сингапурда илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмалари, интеллектуал мулк ва лицензиялаш харажатларига солиқ чегирмалари кенг қўлланилади. Ҳозирги кунда Сингапурда бизнес учун тадқиқот ва ишланмаларни амалга ошириш сарфлари ҳамда моддий харажатлар ҳажмига нисбатан 150 фоиз ва бошқа харажатларга 100 фоиз миқдорда солиқ чегирмалари мавжуд [11].

Сингапур солиқ ислохотларининг устувор вазибалари янги инновацион тармоқлар учун солиқ имтиёзларини сақлаб қолишдир. Шунингдек, мамлакат таянч устунликларга эга бўлган соҳаларда ўсишни таъминлаши керак, бироқ паст солиқ ставкалари, маъмурчилик ва ижрони соддашлатириш учун

имтиёзлар тизимини қисқартириш ҳамда рационаллаштиришни таклиф қилувчи бошқа мамлакатлар билан рақобатлашишга мажбур.

АҚШда инновацион фаолиятни солиқлар воситасида рағбатлантиришда фискал сиёсатнинг асосий инструментларидан [12]:

а) фойдани солиққа тортиш жараёни доирасида инновацион фаолиятга солиқ чегирмалари;

б) тадқиқот ва тажриба фаолиятига солиқ сийловлари ҳисобланади. Мазкур инструментлардан ташқари АҚШ Солиқ кодексида инновацион фаолиятни рағбатлантиришда тор доирадаги қатор механизмлар мавжуд.

Юқоридаги илмий тадқиқот фаолиятини рағбатлантириш механизмларидан биринчисига таъриф беришга ўтар эканмиз, таъкидлаш жоизки, бошқа аксарият мамлакатларда бўлгани каби солиқ солиш базасидан харажатларни чегирини тарзидаги имтиёз энг кенг қўлланиладиган механизмлардан бири ҳисобланади. Илмий тадқиқот фаолиятига харажатлар асосий воситалар ёки номоддий активлар шаклида келажакда капиталлаштирилиши фақатгина амортизация ажратмалари воситасида қопланиши мумкин. Агар номоддий активлар бўлса, харажатларни қоплаш имконини янада қийинлаштиради. Бу активнинг мазкур тури фойдали ишлатилишининг маълум муддатга эга эмаслигидан далолат беради. Шунинг учун илмий тадқиқот фаолиятига харажатларнинг дарҳол чегирини, бюджет жамғарилиши нуқтаи назаридан, нисбатан қиммат бўлмаган механизми бўлгани ҳолда тадқиқотларни амалга оширишда яхши рағбат ҳисобланади.

Иккинчи солиқлар воситасида рағбатлантиришда кенг қўлланиладиган механизм бу инновацион маҳсулотни яратиш жараёнида жалб этиладиган ва иқтисодий агентларга тақдим этиладиган солиқ чегирмасидир. Умуман олганда, солиқ чегирмаси солиқ солиш базасидан камайитириш тарзидаги солиқ чегирмасидан фарқли ўларок, қонун билан рухсат этилган умумий солиқ мажбуриятларидан ижтимоий қўллаб-қувватловчи ёки жамият учун муҳим бўлган маълум ха-

ражатларни тўғридан-тўғри чегиришни ўзи-да ифода этади.

Солиқ чегирмаси таркибан учта илмий тадқиқот фаолияти учун алоҳида мўлжалланган:

1. Илмий тадқиқот фаолиятига харажатлар ҳажми маълум бир даврнинг мос даврига нисбатан оширилган тақдирда 20 фоиз миқдорда солиқ чегирмаси тақдим этилади («the incremental credit»).

2. Сертификатлаштирилган тадқиқот консорциумнинг фундаментал тадқиқотларига харажатлар ҳажми маълум бир даврнинг мос даврига нисбатан оширилган тақдирда солиқ тўловчига 20 фоиз миқдорда солиқ чегирмаси тақдим этилади («the credit for basic research payments»).

3. Энергетик консорциумга тўловлар доирасида 20 фоиз миқдорда солиқ чегирмаси тақдим этилади («the credit for payments to an energy consortium»).

АҚШнинг солиққа оид қонун ҳужжатларида фундаментал илмий тадқиқотларга инвестициялар учун алоҳида солиқ чегирмаси мавжуд. Белгилаш зарурки, АҚШ солиқ тизими умумий йўналтирилганлик (солиқ чегирмалари ва солиқ сийловлари) механизмлари сифатида ҳам, тор доирадаги солиқ имтиёзларини таргетлаш сифатида ҳам илмий тадқиқот фаолиятини кенг қўламли рағбатлантириш механизмларига эга.

Шунингдек, халқаро амалиётда инновацион корхоналар учун кенг тарқалган имтиёзлардан қуйидагиларни келтириш мумкин [13]:

– фойда солиғи бўйича қўшимча солиқ сийловлари (ҳажм кўрсаткичлари асосида Буюк Британия, Бельгия ва Данияда, мослаштириш (комбинациялаш) асосида Австралия, Австрия ва Венгрияда қўлланилади);

– тадқиқот солиқ кредити (солиқ кредити шаклида – АҚШ, Япония, Мексика ва Жанубий Кореяда, тўлиқ ҳажмда – Италия, Канада, Норвегия ва аралаш шаклда – Франция, Испания, Португалияда қўлланилади);

– асосий воситаларни ҳисобдан чиқаришдаги алоҳида имтиёзлар (“эркин” амортизация Ирландия ва Буюк Британияда,

тезлаштирилган амортизация Франция ва Германияда);

– инвестицион солиқ кредити – АҚШ, Франция ва Россияда қўлланилади;

– инновацион маҳсулотларга қўшилган қиймат солиғининг пасайтирилган ставкалари Германия, Буюк Британия, Швеция ва Италияда қўлланилади.

Бундан ташқари, қатор мамлакатларда, мисол учун, Голландияда хусусий инновацион фаолиятни тадбиркорларнинг ижтимоий ажратмалари ҳамда илмий ходимларнинг иш ҳақи ва ижтимоий солиқларини камайтириш тарзидаги “тадқиқот солиқ кредити” орқали рағбатлантириш амалга оширилади. АҚШда юқори riskли инновацион маҳсулотларга узок муддатли инвестиция қилишга рағбатлантирувчи қимматли қоғозлар сотувидан олинган даромадлар бўйича махсус солиқ имтиёзлари амал қилади [14].

Ирландия, Ҳиндистон, Хитой, Исроил ва Тайван каби мамлакатларнинг инновацион соҳада ўз фаолиятларини амалга оширувчи компанияларга мислсиз солиқ имтиёзларини тақдим этиш бўйича тажрибалари бу мамлакатларнинг иқтисодий ўсиши ҳамда қисқа муддатда уларнинг иқтисодий тузилмасини юқори технологиялик тармоқларга мўлжалланган иқтисодий ўзгартиришга олиб келди [15].

Ривожланаётган мамлакатлар томонидан инвесторларга, асосан, солиқ таътиллари, Ғарбий Европанинг саноати ривожланган мамлакатлари томонидан эса инвестицион чегирмалар ва тезлаштирилган амортизация шаклидаги солиқ имтиёзлари тақдим этиб келинмоқда.

Японияда солиқ чегирмалари ва амортизациянинг алоҳида тартиби ўрнатилган бўлиб, асосий воситалар, солиқ солиш базасидан харажатларнинг маълум бир турларига, шунингдек, ускунанинг тезлаштирилган амортизациядан ўтказиш имкониятини истисно қилиш қўлланилган. Бундан ташқари, капиталга нисбатан 100 млн йендан ортаган миқдорда тезлаштирилган амортизация меъёрлари билан бухгалтерия ҳисобининг алоҳида тизими амал қилади.

Хорижий мамлакатларда инвестицион фаолликни ошириш мақсадида кенг қўлланиладиган кейинги солиқ имтиёз тури бу инвестицион солиқ чегирмаси ҳисобланади. Бу тадбиркорларни ускуналар паркини кенгайтириш ёки эскирган ускуналарни қайта жиҳозлашга инвестиция қилиш учун рағбатлантиришга мўлжалланган. АҚШда ушбу имтиёз жорий қилинган вақтдаги энг юқори ставка камида 8 йил хизмат муддати бўлган ҳолда машина ва ускуналарга инвестиция қилинган маблағларнинг умумий қийматидан 7 фоизни, энг паст ставка эса активлар учун фойдаланиш муддати 4-6 йил бўлгани ҳолда 2,33 фоизни ташкил этган.

Инвестицион солиқ чегирмаси корхонанинг солиқ солиш базасидан маълум бир инвестицион харажат турларини истисно этиш йўли билан ушбу харажат ёки солиқ

суммасига нисбатан фоизларда солиқ юки пасайтирилиши таъминланади. Аксарият мамлакатларда мазкур имтиёз ҳуқуқи янги техника фойдаланиши биланоқ автоматик тарзда юзага келиши қонунчилик билан мустаҳкамланган.

Ушбу имтиёзнинг эътиборли жиҳати шундаки, тегишли солиқ даврида солиққа тортиладиган фойдадан чегириладиган сумма мазкур фойдадан кам бўлган тақдирда сийловга ҳуқуқи сақланадиган даврни аниқлаш ҳисобланади. Бунда Бельгия қонунчилиги энг либерал ҳисобланади, чунки бу давр чегараланмаган.

Шунингдек, Европа Иттифоқи аъзолари мамлакатларида ҳам фойда солиғи бўйича тезлаштирилган амортизация, инвестицион солиқ чегирмаси ва инвестицион солиқ кредити каби имтиёзлардан кенг фойдаланиб келинмоқда.

2-жадвал

Европа Иттифоқи аъзо мамлакатларда фойда солиғи бўйича фойдаланилаётган имтиёзлар

Мамлакат	Тезлаштирилган амортизация	Инвестицион солиқ чегирмаси	Инвестицион солиқ кредити
Австрия	+	-	-
Бельгия	+	+	-
Буюк Британия	+	+	-
Греция	+	-	-
Дания	+	+	-
Италия	+	+	-
Испания	+	+	+
Люксембург	+	-	+
Голландия	+	+	-
Германия	+	-	-
Франция	+	-	+
Швеция	+	-	-
Норвегия	-	-	+

Манба: [16].

Бундан ташқари, кўплаб мамлакатларнинг инвестиция сиёсатида корхоналарнинг маълум бир инвестицион фаолият турини амалга ошириш ва кейинчалик солиқ солишдан озод этилиши натижасида бўшаган маблағларни ишлаб чиқаришни кенгайтиришга қайта реинвестиция қилиш ташаббусларини давлат томонидан қўллаб-қувватлашга мўлжалланадиган ва қўлланиладиган солиқ имтиёзи туридан инвестицион солиқ кредити ҳисобланади.

Масалан, Францияда фойда солиғи суммаси ҳисоб-китобидан бевосита чегирилиб, солиқ тўловлари камайтирилиши ҳисобига корхонанинг янги инвестициялари муайян бир қисмини молиялаштиришга имкон берадиган инвестицион солиқ кредити қўлланиб келинади. Бундан ташқари, турли мамлакатларда инвестицион солиқ кредитининг корхона тури, инвестиция шакли ва суммасидан келиб чиққан ҳолда фарқли жиҳатлари мавжуд. Мисол учун, Японияда

электрон техника ва ускуна учун 5,3 фоиз, Буюк Британияда янги техника, технология, материалларнинг биринчи йилдаги эксплуатация учун 50 фоиз, Канадада корхонанинг ўзлаштирган ҳудуди ва жойлашувидан қатъи назар, 10-15 фоиз, Ирландия ва Люксембургда 100 фоизни ташкил этади [17].

Мамлакатимиз корхоналарининг инновацион фаоллигини оширишда Хитойнинг илғор тажрибасидан фойдаланишимиз мумкин. Хусусан, Хитойда корхоналарнинг инновацион фаолиятини солиқлар воситасида рағбатлантиришда кенг тарқалган инструментлардан фойда солиғининг имтиёзли

ставкалари ҳисобланади [18]. Яъни корхоналарнинг инновацион фаолияти турларидан келиб чиққан ҳолда фойда солиғи ставкаларининг табақалаштирилган ставкаларини қўллаш мумкин.

Мазкур 3-жадвалда келтирилган инновацион фаолият турлари ва инновацион корхоналарга фойда солиғи тўлиқ озод қилиш ўрнига 10, 9 ва 8 фоиз қилиб белгиланиши бир томондан бюджетда имтиёз ҳисобига ортиқча йўқотишларнинг олди олинса, бошқа томондан корхоналарнинг инновацион фаоллигини ошириш ва инновацион жараёнларни фаоллаштиришга олиб келади.

3-жадвал

Фойда солиғи ставкалари

Корхоналар фойда солиғининг асосий ставкаси	12 %
Корхоналар фойда солиғининг имтиёзли ставкалари	
Корхоналар тоифаси	Фойда солиғи ставкаси
Янги ва юқори технологик корхоналар	9 %
Дастурий маҳсулот ишлаб чиқарувчи корхоналар	8 %
Интеграл схемалар ёки интеграл схемаларнинг дизайнларини ишлаб чиқарувчилар	8 %
Чизик кенглиги (эни) 0,25 микрометрдан кам бўлган интеграл схемалар ишлаб чиқарувчилар	9 %
Илғор технологияларга хизмат кўрсатувчи корхоналар	9 %
Инновацион корхоналар	9 %
Кичик инновацион корхоналар	8 %

Бундан ташқари, Хитойда инновацион корхоналар учун солиқ таътиллари ҳам тақдим этилади. Мисол учун, интеграл схемалар ёки интеграл схемаларнинг дизайнларини ишлаб чиқарувчи корхоналарга фойда олинган кундан бошлаб дастлабки икки йил давомида тўлиқ солиқдан озод қилиш ва келгуси уч йил-

да камайтирилган ставка (асосий ставканинг 50 фоизи) бўйича солиқ тўлаш ҳуқуқини беради (4-жадвал). Мазкур солиқ имтиёзларига талабгорлар, асосан, икки тоифадаги солиқ тўловчилар бўлиши керак: янги ва юқори технологик корхоналар ҳамда илғор технологияларга хизмат кўрсатувчи корхоналар.

4-жадвал

Инновацион корхоналар учун солиқ таътиллари

Солиқ таътиллари тақдим этилувчи корхоналар	Солиқ таътиллари-нинг муддати ва даври
Янги ва юқори технологик корхоналар	5 (2+3)
Дастурий маҳсулот ишлаб чиқарувчи корхоналар	5 (2+3)
Интеграл схемалар ёки интеграл схемаларнинг дизайнларини ишлаб чиқарувчилар	5 (2+3)
Чизик кенглиги (эни) 0,25 микрометрдан кам бўлган интеграл схемаларни ишлаб чиқарувчилар	10 (5+5)
Муқобил энергетика учун ускуна ва технология ишлаб чиқарувчилар	5 (2+3)
Энергия тежовчи ва табиатни муҳофаза қилувчи технологияларни ишлаб чиқарувчи корхоналар	6 (3+3)
Кичик бизнеснинг инновацион корхоналари	5 (2+3)

Манба: [19].

Мазкур мақомни нафақат мамлакатимиз корхоналари, балки чет эл корхоналари ҳам олишлари мумкин. Бироқ мазкур мақомни оловчи ташкилот-изланувчи нафақат тадқиқот ва инновацион фаолиятини амалга ошириши, балки қатор махсус талабларга мувофиқ бўлиши керак. Масалан, янги ва юқори технологик корхоналар тоифаси учун қуйидаги талабларга жавоб бериши лозим:

- бир йилдан кам бўлмаган муддатда мамлакат резиденти бўлиши керак;

- ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар (хизматлар) учун асосий технологияларга интеллектуал мулк ҳуқуқига эга бўлиши керак;

- корхонанинг илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмалари ва инновацион фаолиятга харажатлари умумий харажатлар ҳажмида камида 10 фоизни ташкил этиши керак;

- инновацион фаолиятга харажатлар корхонанинг жами йиллик даромадининг (фойда) камида 6 фоизини ташкил этиши керак;

- корхонанинг умумий ишчилари сонидан илмий-техник ходимлар улуши камида 30 фоизни ташкил этиши керак;

- корхонанинг умумий ишчилари сонидан тўғридан-тўғри инновацион фаолият билан банд бўлган дипломли мутахассислари улуши камида 10 фоизни ташкил этиши керак;

- корхонанинг тадқиқотлар ва инновацияларга харажатлари йиғиндисининг камида 60 фоизи мамлакатда амалга оширилиши керак;

- корхонанинг янги ва юқори технологик маҳсулотлар (хизматлар) реализациясидан олинган фойда улуши умумий фойдасида камида 60 фоизни ташкил этиши керак.

Илғор технологияларга хизмат кўрсатувчи корхона мақомига эга бўлишнинг зарурий шарти – корхона томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулот қуйидаги устувор соҳалардан бирига киритилиши керак:

- электрон ахборот коммуникация технологиялари;

- биологик ва фармацевтик технологиялар;

- аэрокосмик ва авиация технологиялари;

- янги материаллар ишлаб чиқариш;

- юқори технологик саноат хизматлари;

- янги энергетика ва энергия тежовчи технологиялар;

- атроф-муҳит ва табиий ресурсларни муҳофаза қилувчи технологиялар;

- саноат ва аграр секторнинг одатий тармоқлари модернизацияси учун янги ва юқори технологиялар.

Шунингдек, Хитой тажрибасига таянган ҳолда, инновацион фаолиятни солиқлар орқали рағбатлантиришнинг самарали йўлларида яна бири бу илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларига харажатлари бўйича юқори солиқ чегирмалари. Юқори солиқ чегирмалари солиққа тортиладиган даромаддан 1,5 баробар (150 %) ошган илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларига харажатларига камайтирилади [20].

Таъкидлаш жоизки, Хитойда инновацион бизнес учун солиқ имтиёзлари ва преференцияларнинг кенгайтирилиши давлатнинг бюджет тизимига солиқ тушумлари камайтиришига олиб келмади. Аксинча, солиқ юки пасайтирилиши хуфёна иқтисодиёт соясидан чиқишга имкон берди. Бу эса корхоналар фойда солиғи бўйича тушумлар 2006–2016 йилларда 3,5 баробардан зиёд ўсишига олиб келган [21].

Россияда инновацион корхоналар учун солиқ имтиёзларини икки гуруҳга ажратиш мумкин. Биринчи гуруҳ имтиёзлар инновацион фаолият билан шуғулланувчи барча солиқ тўловчилар томонидан қўлланиладиган имтиёзлар ҳисобланади. Иккинчи гуруҳ имтиёзлар эса фақатгина алоҳида иқтисодий ҳудудларнинг резидентлари ҳисобланадиган ташкилотлар учун назарда тутилган имтиёзлардир. Инновацион фаолиятни амалга оширувчи барча ташкилотларда қўлланиладиган солиқ имтиёзларининг стандарт пакетини кўриб чиқамиз [15]:

1. Илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларини амалга оширишда қўшилган қиймат солиғидан озод этиш;

2. Интеллектуал фаолият натижаларига ҳуқуқларни сотганда қўшилган қиймат солиғидан озод этиш;

3. Илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларига харажатларнинг соддалаштирилган ҳисоби;

4. Электрон ҳисоблаш техникасини сотиб олишга харажатларнинг ягона вақтдаги ҳисоби;

5. Илмий техник фаолиятда фойдаланиладиган асосий воситалар амортизациясининг тезлаштирилган тартиби. Ташкилотлар асосий воситалар амортизациясида учдан катта бўлмаган махсус коэффицентни қўллашлари мумкин;

6. Мақсадли молиялаштириш маблағларидан фойда солиғини озод қилиш;

7. Махсус дастурлар доирасида амалга ошириладиган кичик ва ўрта бизнес субъектлари оладиган субсидиялар ҳисобининг тартиби;

8. Инвестицион солиқ кредити. Қайта молиялаштириш ставкаси бўйича $\frac{3}{4}$ миқдоригача беш йилгача фойда солиғи тўлови муддатини кечиктириш;

9. Илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларига харажатлар заҳирасини яратиш. Заҳира икки йилдан ортиқ бўлмаган муддатга ва реализациядан даромадларни 3 фоиздан ортмаган ҳолда яратилади;

10. Энергияси самарадор бўлган асосий воситалар бўйича мулк солиғининг тўлови бўйича имтиёз. Фойдаланишга топширилган вақтдан бошлаб уч йилгача солиқ тўлаш кечиктирилади;

11. Таълим ва тиббиёт ташкилотлари учун фойда солиғи бўйича ноль ставка;

12. Суғурта бадалларининг пасайтирилган тарифлари;

13. Солиқ солишнинг соддалаштирилган тизимини қўллаш ҳуқуқига эга ташкилотлар рўйхати.

Белоруссияда солиқ кредити бир ёки бир нечта солиқ ва йиғимларнинг (божлар) суммасига нисбатан тўлиқ ёки қисман тақдим этилади. Солиқ кредити иқтисодий ночор хавфи юзага келган тақдирда солиқ ва йиғимлар (божлар) ягона вақтда тўланиши шарти билан бир йилдан уч йилгача, агар товарларнинг (ишлар, хизматлар) ишлаб чиқарилиши ва реализация қилиниши мавсумий бўлган тақдирда бир ойдан бир йилгача тақ-

дим этилади [22]. Солиқ кредитининг фоизи Беларусия Республикаси Миллий банкининг ушбу тақдим этилган кредитдан фойдаланган ҳар бир давр учун солиқлар ва йиғимларни қоплашда тўлов кунига амал қилувчи қайта молиялаштириш ставкасининг $\frac{1}{360}$ га тенг бўлган $\frac{1}{2}$ фоиз ставкасидан кам бўлмаган миқдорда тўланиши белгиланган.

Умуман олганда, иқтисодиётнинг устувор тармоқлари ва муҳим соҳаларини солиқ имтиёзлари воситасида самарали рағбатлантиришда солиқ мажбуриятдан тўлиқ озод қилишдан кўра солиқ юкининг адолатли тақсимланишига эришиш, шунингдек, инвестицион солиқ кредити, солиқ чегирмаси ҳамда қўшилган қиймат солиғи ва фойда солиқларининг пасайтирилган ёки табақалаштирилган солиқ ставкаларини қўллаш зарур.

Ўзбекистон солиқ қонунчилигида бугунги кунда икки хил қўшилган қиймат солиғи ставкаси мавжуд: 15 фоиз ва 0 фоиз. Бунда 0 фоиз фақатгина товарлар экспорти ва айрим экспортга тенглаштирилган операцияларга нисбатан қўлланилади. Қолган товар ва хизматлар (имтиёзликлардан ташқари) 15 фоиз ставкада солиққа тортилади. Иқтисодиётнинг турли тармоқларига нисбатан бир хил қўшилган қиймат солиғи ставкасини қўллаш уларнинг молиявий аҳволига турлича таъсир кўрсатади [23].

Масалан, ишлаб чиқариш соҳасида ҳисобга олинadиган қўшилган қиймат солиғи суммаси катта миқдорда мавжуд бўлганлиги сабабли (қўшилган қиймат солиғи тўловчилари ишлаб чиқариладиган маҳсулот учун сарфланадиган ресурсларни қўшилган қиймат солиғи билан харид қилишга ҳаракат қилинади) ҳақиқий (эфектив) ставка 5 фоиздан ошмайди. Лекин хизмат кўрсатиш соҳасида материал ресурслар деярли сарфланмаслиги натижасида хизмат қийматига ҳисобланадиган қўшилган қиймат солиғининг эфектив ставкаси 15 фоизни ташкил этади. Яъни бу ҳолат адолатсизликка олиб келади. Мисол учун, фойда солиғи ёки айланмадан олинadиган солиқда ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш соҳаларида ҳақиқий ставкалар деярли бир хил бўлади.

Натижада қўшилган қиймат солиғи билан боғлиқ харажатларни камайтириш мақсадида хизмат кўрсатувчи корхоналар айланмасини 1 млрд сўмдан оширмасликка, “парчаланишга”, хизмат ҳақининг маълум қисмини нақд пул кўринишида олишга ҳаракат қилади. Бу эса, ўз навбатида, Ўзбекистон бозорида йирик ва қудратли хизмат кўрсатувчи корхоналар кўпайишини тўхтатиб туради.

Хулоса

Ўзбекистон солиқ тизими, шу жумладан, солиқ имтиёзлари ва преференцияларни белгилаш, жорий этиш ва тақдим этиш жараёнларини мақбуллаштиришда халқаро амалиётда синалган ҳамда ўзининг ижобий ва юқори кўрсаткичлари билан ажралиб турадиган афзал жиҳатлардан фойдаланиш ҳозирги давр талабидир.

Солиқ имтиёзлари ва преференциялари воситасида иқтисодий, инвестицион ва инновацион фаолиятни самарали рағбатлантиришга эришиш учун, энг аввало, солиққа оид қонун ҳужжатларини такомиллаштириш зарур. Жумладан қабул қилинаётган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардаги инновацион-инвестицион фаолият учун мўлжалланган солиқ афзалликлари ва енгилликларини тизимлаштирилган ҳолда, янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексига киритиш мақсадга мувофиқдир.

Номуайян муддатга ва ҳеч қандай шартларсиз солиқдан тўлиқ озод қилиш тарзида тақдим этиладиган имтиёзлар ўрнига инвестицион солиқ кредитининг қўлланилиши корхоналарнинг инвестицион фаоллигини ошириш, инновацион фаолиятини самарали рағбатлантириш ва бюджет даромадларидаги йўқотишлар ҳисобини прогнозлашда ижобий натижаларга эришиш имконини беради.

Умуман олганда, иқтисодиётнинг устувор тармоқлари ва муҳим соҳаларини солиқ имтиёзлари воситасида самарали рағбатлантиришда солиқ мажбуриятидан тўлиқ озод қилишдан кўра солиқ юқининг адолатли тақсимланишига эришиш, шунингдек, инвестицион солиқ кредити, солиқ чегирмаси

ҳамда қўшилган қиймат солиғи ва фойда солиқларининг пасайтирилган ёки табақалаштирилган солиқ ставкаларининг қўлланилиши имтиёзлар натижадорлигини оширади деб, ҳисоблаймиз.

Реал сектордаги корхоналарга солиқ юқини камайтириш жуда қийин муаммо ҳисобланади, чунки солиқ тушумларининг ярмидан кўпи шу корхоналар ҳиссасига тўғри келади. Бироқ бугунги кунда бу муаммо келажакда барқарор солиқ тушумлари ва базасига эга бўлиш учун ҳал қилиниши керак. Шу нуқтаи назардан, фойда солиғининг солиқ базасида қайта ҳисобга олинadиган харажатлар таркибини кескин қискартириш ва мазкур солиқ базасидан ҳомийлик бадалларини тўлиқ чегириш имконини бериш лозим. Шу жумладан, инвестицион чегирмаларни амалга ошириш вақтида амортизация ажратмаларини ҳисобга олиш ёки чегириш нуқтаи назаридан қайта кўриб чиқиш ва тақомиллаштириш керак.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига илмий тадқиқот ва инновацион фаолият учун қўшилган қиймат солиғи бўйича назарда тутилган солиқ имтиёзи самарадорлигини ошириш мақсадида нафақат бюджет маблағлари, балки бюджетдан ташқари фондлар ва хусусий маблағлар ҳисобидан бажариладиган илмий тадқиқот ва инновация ишларига ҳам солиқ имтиёзларини татбиқ этиш, шунингдек, бундай ишлар қийматини қўшилган қиймат солиғидан тўлиқ озод қилиш ўрнига фаолият натижаларидан келиб чиққан ҳолда пасайтирилган ставкасининг қўлланилиши самарали ҳисобланади.

Реал секторда кўчмас мулкнинг қимматлиги туфайли солиқ юқи ошади. Бу корхоналарда кўчмас мулкни ишлаб чиқариш (тижорат) мақсадларида фойдаланиш ва ноишлаб чиқариш (нотижорат) мақсадларида фойдаланиш мезонларига кўра фарқлашга асосланган ҳолда, мол-мулк солиғи ставкаларини табақалаштириш мақсадга мувофиқдир. Шу билан бирга, ишлаб чиқариш мақсадларида фойдаланиладиган кўчмас мулкка инвестицияларни рағбатлантиришга эришиш мумкин.

Шунингдек, солиқлар воситасида самарали рағбатлантиришнинг халқаро амалиёти бўйича олиб борилган тадқиқотларимиз асосида қуйидагилар таклиф қилинади:

ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш фаолият турларидан келиб чиққан ҳолда, қўшилган қиймат солиғининг пасайтирилган ставкаларини жорий қилиш;

маҳсулотларни етказиб берувчи ва ишлаб чиқарувчиларга сезиларли даража-

да салбий таъсир этишини ҳисобга олган ҳолда, истеъмол солиқлари бўйича солиқ имтиёзларини (айниқса, қўшилган қиймат солиғи бўйича) минималлаштириш;

тадбиркорлик субъектларининг янги иш ўринларини яратишдаги ролини ошириш ва бу жараёни солиқлар воситасида рағбатлантириш мақсадида ҳар бир яратилган янги иш жойи учун ижтимоий солиқнинг регрессив ставкаларини жорий этиш.

REFERENCES

1. Marmilova E.N. Sovremennye podhody k oцenke jeффективности nalogovyh l'got [Modern approaches to assessing the effectiveness of tax incentives]. Aktual'nye problemy nalogovoj politiki: sb. st. uchastnikov VII Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. molodyh uchenyh i studentov (Minsk – Moskva – Ekaterinburg – Har'kov, apr., 2015 g.). M-vo obrazovaniya Resp. Belarus'; Belarus. gos. jekon. un-t; sost. E.F. Kireeva. Minsk: BGJeU, 2015, pp. 222-226.
2. Baklykova E.A. Mehanizmy nalogovogo regulirovaniya innovacionnogo razvitiya predpriyatij v uslovijah chlenstva Rossii v VTO. [Mechanisms of tax regulation of innovative development of enterprises in the context of Russia's WTO membership] Rosijskoe predprinimatel'stvo. Moscow, 2014, no 20 (266), pp. 158-164.
3. Russkih E.V. Povyshenie ctimulirujushhej roli nalogov v obec-pechenii investicionnoj aktivnosti predpriyatij. [Increasing the incentive role of taxes in ensuring the investment activity of enterprises] Diccercacija na coickanie uchenoj stepeni k.e.n. Moscow, 2005, 247 p.
4. Orlova M.E., Muhametov F.A. Instrumenty nalogovogo stimu-lirovaniya innovacionnoj dejatel'nosti. [Tools for tax incentives for innovation]. Centr nauchnogo sotrudnichestva «Interaktiv pljus», 2015, pp. 1-6.
5. Soboleva G.V., Jakovleva V.S. Jeффективност' nalogovyh l'gotv stimulirovanii innovacionnoj dejatel'nosti. [The effectiveness of tax incentives in stimulating innovation] Nalogovaja sistema gosudarstva. Ekonomika. Nalogi. Pravo. Sankt-Peterburgskij gosudarstvennyj universitet, 2014, pp. 84-88.
6. Kostjunina G.M. Mezhdunarodnaja praktika regulirovaniya inostrannyh investicij: ucheb. posobie [International practice of foreign investment regulation]. G.M. Kostjunina, N.N. Livencev; MGIMO(U) MID RF, Moscow, Ankil publ., 2001, 126 p. (Vtoroe vysshee obrazovanie). ISBN 5-86476-166-4.
7. Mokina L.S., Sumkina O.V., Shadurskaja M.M. Analiz primeneniya investicionnogo nalogovogo kredita kak instrumenta finansirovaniya innovacionnoj jekonomikiv rossijskoj praktike. [Analysis of the application of the investment tax credit as a tool for financing innovative economies in Russian practice] Kreativnaja jekonomika, vol. 12, no. 1, janvar' 2018, pp. 59-72.
8. Abduraxmonov X. Soliq imtiyozlaridan foydalanish samaradorligini oshirish. [Increase the effectiveness of the use of tax benefits]. Soliqlar va soliqqa tortish, Moliya, 2015. no 6, pp. 80-84.
9. Ashurova N. Soliq imtiyozlari va byudjet daromadlarining uzviyligi. [Continuity of tax benefits and budgetary revenues]. Soliqlar va soliqqa tortish, Moliya, 2015, no. 4. pp. 82-86.
10. Orlova M.E., Muhametov F.A. Instrumenty nalogovogo stimu-lirovaniya innovacionnoj dejatel'nosti [Tools for tax incentives for innovation]. Centr nauchnogo sotrudnichestva «Interaktiv pljus». Kazan', 2015, pp. 1-5.

11. Nalogovaja sistema Singapura [The Singapore Tax System]. IRAS. <http://www.iras.gov.sg>.
12. Lukin A.E. K razrabotke programmy dolgosrochnogo social'no-jekonomicheskogo razvitiya Rossii. [To develop a program for long-term socio-economic development of Russia]. Problemy perehoda k innovacionnoj jekonomike Evrazijskij mezhdunarodnyj nauchno-analiticheskij zhurnal. Problemy sovremennoj jekonomiki, Moscow, 2010, no 1 (33).
13. Sheljubskaia N.V. Politika ES po stimulirovaniyu innovacionnoj dejatel'nosti chastnogo biznesa [EU policy to promote private business innovation]. Nauka. Innovacii. Obrazovanie, 2010, no. 9, pp. 120-130.
14. Ivanova N.I. Nalogovoe stimulirovanie innovacionnyh processov [Tax incentives for innovation processes]. Moscow, IMJeMO RAN, 2009, 160 p.
15. Kalacheva O.S. Nalogovoe stimulirovanie innovacionnoj dejatel'nosti v RF na sovremennom jetape. [Tax incentives for innovation in the Russian Federation at the present stage] Jubilejnyj vypusk zhurnala «Biznes. Obrazovanie. Pravo. Vestnik Volgogradskogo instituta biznesa», 2016, no 4 (37), pp. 157-159.
16. Kalashnikov A. Nalogovoe stimulirovanie investicionnoj dejatel'nosti: vozmozhnosti sovershenstvovaniya. [Tax incentives for investment activity: opportunities for improvement]. Nalogooblozhenie, no. 47. (350) 2013, pp. 57-61.
17. Nasyrova V.I. Investicionnyj nalogovyj kredit kak faktor investicionnoj aktivnosti regionov. [Investment tax credit as a factor of regional investment activity] Vestnik jekonomiki, prava i sociologii, 2016, no 4, pp. 99-103.
18. Kitajskaja Narodnaja Respublika: Nalog na dohody korporacij. [People's Republic of China: Tax on Corporate Income.]. PWC. June, 2017, pp. 5-9.
19. Klavdienko V. Nalogovoe stimulirovanie innovacionnoj aktivnosti predpriyatij v Kitae [Tax incentives for innovation activity of enterprises in China]. Obshhestvo i jekonomika. Moskovskij gosudarstvennyj universitet im. M.V. Lomonosova, no 7, 2018, pp. 39-50.
20. Obespechenie global'nyh investicionnyh i innovacionnyh stimulov. [Securing of Global Investment and Innovation Incentives] China. Deloitte. UK. October. 2017, pp. 36-39.
21. Kitajskij statisticheskij ezhegodnik. [China Statistical Yearbook]. National Bureau of Statistics of China, 2016.
22. Belarusija Respublikasi Soliq kodeksi. [Tax Code of the Republic of Belarus]. 2016. Elektron resurs. www.norma.uz
23. Rahimov F.D. Izmeneniya v porjadke opredeleniya ob#ekta oblozheniya nalogom na dobavlennuju stoimost' v novoj redakcii Nalogovogo kodeksa Respubliki Uzbekistan. [Changes in the procedure for determining the object of taxation for value added tax 'in the new edition of the Tax Code of the Republic of Uzbekistan]. Economics and business, Beneficiar, Pluton, 2020, pp. 11-13.

Рецензент: Абдуллаева З., PhD, ТДИУ Молия ва бухгалтерия ҳисоби кафедраси, доцент.